

XII. Erdélyi Tudományos Diákköri Konferencia
Kolozsvár, 2009. május 15–17.

A gyógyítás megítélése az Újszövetségben

Témavezető:

Dr. Zamfir Korinna, adjunktus

Babeş-Bolyai Tudományegyetem

Római Katolikus Teológia Kar

Szerző:

Réti Tamás

Babeş-Bolyai Tudományegyetem

Római Katolikus Teológia Kar

Didaktikai Teológia, II. év

Kolozsvár

2009

Tartalomjegyzék

Bevezető.....	3
A betegség és az orvoslás antropológiai megközelítése.....	4
Az orvostudomány megítélése az Ószövetségben	10
Orvoslás a fogság kora előtt	10
Orvoslás a fogság után.....	12
A görög-római világ gyógyítással kapcsolatos nézetei	13
Aszklépiosz csodálatos gyógyításai.....	14
Tyanai Apollóniosz (Kr. u. 3-97)	15
Csodák a császári udvarban	16
Gyógyítás az Újszövetségben	17
Gyógyítással kapcsolatos nézetek Jézus korában	18
„Hogy örömet vigyek a szegényeknek”	20
„A vakoknak a látást”	22
„A foglyoknak a szabadulást”.....	23
Befejezés	25
Bibliográfia	26
Függelék.....	29

Bevezető

A ma embere számára egyértelmű, hogy bármilyen testi nyavalyával első, akit megkeres az az orvos, aki megfelelő diagnózis után, megfelelő gyógymódot ajánl. A kezelés végeztével a betegség elmúlik. Így valószínűleg, a betegségben nem lát valamiféle isteni büntetést és a gyógyulást sem véli valamiféle csodának; nem különben magát az orvost sem tartja csodatevőnek, aki mágikus keverékekkel – gyógyszerekkel – kezeli testének meghibásodásait. A ma embere szerencsés! Rendelkezésére áll egy sor eszköz, orvosság, gyógymód, melyet megfelelő szakemberek alkalmaznak. Az ókori kelet lakóinak mindez nem állt rendelkezésükre.

Permanens rettegés töltötte el a szívüket, hiszen bármikor felüthette fejet egy járvány, melyet megfékezni nagyon nehezen lehetett. Gyakran láttak isteni csapásokat, büntetéseket mindezen természeti jelenségekben. Az orvos, illetve az orvosság nehezen volt elérhető. Csak tehetők élhettek igazán vele. A pórnép számára maradt a varázslat és a babona. Nem véletlen, hogy hitviláguk elemei gyakran tartalmazzák a haragvó, büntető, despota istenképét. Az ilyen világszemlélettől nem különbözik az I. század palesztinai ember sem. Ezért is vezetjük be a tanulmányt a gyógyítás, orvoslás, ill. betegség antropológiájának kiértékelésével.

Az Ószövetség azt a meggyőződést tükrözi, hogy a szenvedés, így a betegség is Isten büntetése (Szám 12,9-10, Jer 32,28-44, MTörv 29,13-27, Iz 60,10-13).¹ Ez a gondolatsor megjelenik az Újszövetségben is. A vakon született embert látva, a tanítványok megkérdik Jézust: „Mester ki vétkezett, ez vagy a szülei, hogy vakon született?” (Jn 9, 1b). Ez általánosan elterjedt nézet volt a zsidóságon belül, akár csak az egész ókorban. Ez egyrészt a korban felbukkanó csodatevők nagyszámú jelenlétéhez vezetett, nem csak Palesztinában, hanem a hellenizált Római Birodalom területén is. Ugyanakkor ez a hivatásos orvosok kettős megítélésével járt; egyrészt, mint akik szakértelmükkel hozzásegítenek a gyógyuláshoz, másrészt, akik Isten akarata ellen cselekszenek és tisztátalanok.

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül a görög hatás alatt álló Római Birodalom gyógyítással kapcsolatos nézeteit sem, ha átfogó képet szeretnénk nyújtani. Az első században feltűnő csodatevők, ill. gyógyító istenségek, karizmatikustanítók hatással voltak az első keresztényekre. Gyakran szegezheték nekik a kérdést, hogy miért nagyobb Krisztus, mint Aszklépiosz vagy akár tyanaei Apollóniosz, hiszen ők is tettek csodákat. Valamint problémát okozhattak a csodatevő császárokról érkező beszámolók is.

1 SCHREINER, Josef: *Az Ószövetség teológiája*. Budapest 2004, 254.

Ez a dolgozat az orvoslás és az orvos szerepével kapcsolatos meggyőződéseket szeretné megvizsgálni, különös tekintettel az Újszövetség korára. Hogyan lehetséges az, hogy az orvos szerepe egyszerre megvetés és egyszerre a hála tárgya. Valamint új látásmódot akar kínálni a gyógyulás megítélésével kapcsolatban. Ez a látásmód nem más, mint az első századi palesztinai beteg valamint társadalom perspektívája.

A betegség és az orvoslás antropológiai megközelítése

A közfelfogás szerint az emberi élet boldogsága azon múlik, hogy az adott személy mennyire szerencsés. Az egészség a jó szerencséhez kapcsolható, a betegség viszont a balszerencse megnyilvánulása. A keleti (beleértve a közel-keleti) gondolkodásban a betegség fogalma sokkal tágabb, és nemcsak testi vagy mentális rendellenességet foglalja magában, hanem mindazt ami megbontja a jóllétet.

Amikor tehát vizsgálni szeretnénk egy társadalom egészségüggyel kapcsolatos nézeteit, nem hagyhatjuk figyelmen kívül az individuum kapcsolatát a közösséggel, a természettel valamint önmagával. Ha így vizsgáljuk, akkor a társadalmi szerveződések három lehetséges választ, feltevést dolgoznak ki a betegségekre; amelyek a következők: (1) csak egy limitált számú probléma fordul elő egy társadalomban, melyre választ adhatnak, (2) a lehetséges válaszoknak nincs határuk és nem ismétlődnek, illetve (3) minden lehetőséget, megoldást ismertetnek az egész társadalomra kiterjedten. Tüzetesebben csak az első feltevéssel foglalkozunk most. Így tehát az első feltevéshez kapcsolódóan öt alapkérdést társíthatunk: az emberi tevékenység módjai, interperszonális kapcsolatok, idő felfogás, természettel való kapcsolat, ill. az emberi természet megítélése. Mindegyik problémára három lehetséges megoldás kínálkozik (lásd az első táblázatot a függelékből).²

Ha a nyugati társadalmat tekintjük kiinduló, ill. összehasonlító alapnak elmondhatjuk, hogy a mai (nyugati) ember a fentebb említett problémákra a következő válaszokat dolgozta ki: cselekedetet hangsúlyozza, individualista, jövő orientált, uralja a természetet és alapjában véve jónak, ill. semlegesnek tartja az emberi természetet.

Az első századi mediterrán ember gondolkodásmódja eléggé eltér a modern emberétől, noha bizonyos hasonlóságok is felfedezhetők. Hangsúlyozza a lét, ill. a lenni állapotot (a jó lét kívánatosabb, mint a tisztátalan, amelynek tisztaságát vissza kell állítani; Lk 5,12-16, 17,11-19).

² PILCH, John J.: *Healing in the New Testament – Insights from Medical and Mediterranean Anthropology*. Minneapolis 2000, 3-4.

Ez nem csak az egészség megítélésében, hanem az egész szemléletmódban mutatkozik. A személyközi kapcsolatokat tekintve megállapítható, hogy hangsúlyozottabb a kollaterális és lineáris viszonyrendszer, tehát az együttműködés fontosabb, mint az egyéni gondolatok véghezvitele (pl. Péternek az anyósa a meggyógyítása után, azonnal kiszolgálja őket Lk 4,38-39). Emellett megfigyelhető a hierarchia hangsúlyozása is (Jézus felette áll a démonoknak Lk 4,36).³ Idő felfogásuk a jelenre (mindennapi kenyerünket Lk 11,3) és múltra irányul (a szadduceusok és farizeusok ragaszkodása a hagyományokhoz – lásd a szombat körüli vita Lk 6,7). Az első századi palesztinai népesség teljes mértékben a természetnek volt alá rendelve, egyedül csak Isten képes befolyásolni a természet erőit (Lk 8,24-25). Az emberi természet megítélése is kettős, azaz jó és rossz (Lk 18,20, 6,26-49).⁴ Az első század embere inkább foglalkozott a léttel, mint annak a funkcióival. Így a betegség kapcsán nem tudományos magyarázatra koncentráltak sokkal inkább a tüneti kezelésre. Az ókori embert soha sem érdekelte a betegség oka⁵, a mai értelemben véve.

Vizsgálódásunk bizonyos terminusok tisztázásával kell folytatnunk. Ezek a terminusok mind a betegség valamint a gyógyítással kapcsolatban jelennek meg, tárgyalásuk elengedhetetlen a teljes körű megértéshez. Segítségükkel különbséget tudunk tenni a biológiai-orvosi gyógyítás, ill. a népi, szociokulturális gyógyítás megítélése közt. Ezen terminusok a következők: egészség, baj (*sickness*), kór (*disease*), betegség (*illness*), kikezelés (*curing*) és gyógyítás (*healing*).

Az *egészséget* nehéz meghatározni, általában véve kultúrafüggő (egy masszázj harcosnak nem ugyanaz az igénye, mint egy new yorki brókernek). A test, ill. a szellemi állapotról kell beszélnünk. A WHO 1976-os (World Health Organization - Egészségügyi Világszervezet) megfogalmazásában, teljes fizikai, mentális valamint szociális jóléti állapot, nem csak a betegség és gyengeség hiánya.⁶

A *baj* (*sickness*) egy olyan realitás, amelyet az ember érzékel, a jóléti állapot megszűnése. Kétféle perspektívából lehet szemlélni kór és a betegség által leírt terminusok révén, ill. akkor alkalmazzuk, mikkor nem akarunk lényeges különbséget tenni a kór és a betegség közé.⁷

3 A példák esetében azonban számolni kell a teológiai hangsúllyal is.

4 PILCH: *Healing in the New Testament*. 7-13.

5 PILCH: *Healing in the New Testament*. 13.

6 PILCH: *Healing in the New Testament*. 24, 156; Vö. SINGER, Merill–BAER Hans A.: *Introducing medical anthropology*. Lanham 2007, 63-64; BAER Hans A.–SINGER Merill–SUSSEER Ida: *Medical anthropology and the world system*. Westport 2003, 4-5.

7 A terminusok az angol nyelvből származnak. A magyar nyelv nem tesz különbséget az általam bajnak, ill. a betegségnek fordított szó közt, mindkettő betegség. Ellenben az angol nyelv meghatározza a *sickness* és az *illness* fogalmakat. Az orvosilag a meghatározott betegség, *disease* az, ami általában véve, nem egyénre vonatkoztatva tárgyal egy adott testi zavart. PILCH: *Healing in the New Testament*. 24, 159; Vö. SOBO, Elisa J.: *Theoretical*

Általánosságban a társadalom határozza meg.⁸

A *kór* (*disease*) nem egy valóság leírása, hanem egy magyarázó álláspont, amely leírja a strukturális és/vagy funkcionális meghibásodásait az emberi szervezetnek vagy szervrendszereknek.⁹ Másként fogalmazva a testi tünetek, jelek valamint fizikai és emocionális kellemetlenségek érzékelése.¹⁰ Nem föltétlen von maga után kezelést¹¹, ill. szakavatottak, orvosok állapítják meg.¹² Változik a földrajzi és szociális viszonyoktól függően.

Betegség (*illness*) szintén nem a realitás leírása, hanem az emberi tapasztalaté és magyarázat egy, a társadalom által leértékelt állapotról. Az emberi balszerencse szociális és kulturális kiértékelése áll a középpontba, tehát kulturális felépítettségű, de az egyén tapasztalatán alapuló rosszullét, mely magába foglalja a szenvedés élményét is.¹³ Van egy biológiai vonulata és ez mellett egy történelmi, kulturális horizontja.¹⁴ Ellenben a kórral igényel kezelést, gyógyítást. Leegyszerűsítve úgy is különbséget tudunk tenni a két fogalom közt, hogy a kór (*disease*) a testben, míg a betegség a lélekben játszódik le. Mindkettőről elmondható, hogy individualista, de a betegségnek (*illness*) van egy erősebb társadalmi vonzata is (pl. munka vagy társas kapcsolatok megszűnése).¹⁵

A *kikezelés* (*curing*) a kóron (*disease*) való felülkerekedést jelenti. Ezzel szemben a *gyógyítás* (*healing*) a betegség (*illness*) felé irányult, személyes és társadalmi értelmet szeretne adni a bajnak (*sickness*), valamint az élet értelmének a helyreállítása, az által, hogy a betegséget kiküszöbölik.¹⁶ A két fogalmat általában véve szinonimaként határozzák meg, de az orvosi antropológia különbséget tesz közöttük.

A mélyebb megértés érdekében hadd illusztráljuk egy példával. Mk 9,14-29, Mt 17,14-21, Lk 9, 37-43 olvashatjuk a holdkóros fiú esetét, ill. utalást találunk rá a Mt 4,24-ben is. A démon

and applied issues in cross-cultural health research – Key concepts and controversies. In Encyclopedia of medical anthropology – Health and illness in the world cultures. (szerk. Melvin Ember) vol. 1. New York 2004, 4.

8 HARDEN, Anita (szerk.): *Applied health research manual.* Amsterdam 2001, 12.

9 PILCH: *Healing in the New Testament.* 24-25, 153.

10 SINGER–BAER: *Introducing medical anthropology.* 65.

11 SOBO: *Theoretical and applied issues in cross-cultural health research.* 3.

12 HARDEN: *Applied health research manual.* 12; SINGER–BAER: *Introducing medical anthropology.* 65.

13 PILCH: *Healing in the New Testament.* 25, 156; Vö. BENDEMANN, von Reinhard: 'Many-coloured illness' (Mark 1,34): on the significance of illness in the New Testament therapy narratives. In: Wonders never cease: the purpose of narrating miracle stories in the New Testament and its religious environment. (Szerk. Michael Labahn, Bert Jan Lietaert Peerbolte) London 2006, 101; SOBO: *Theoretical and applied issues in cross-cultural health research.* 3.

14 SINGER–BAER: *Introducing medical anthropology.* 65.

15 SOBO: *Theoretical and applied issues in cross-cultural health research.* 3.

16 PILCH: *Healing in the New Testament.* 25, 152-153, 155-156.

által megszállt fiú baját (sickness) az evangélista holdkórossággként (illness) határozza meg. Viszont a mai orvostudomány ezt az állapotot az epilepsziával (disease) azonosítja. Kikezelése (curing) sajnos nem lehetséges, de Jézusnak sikerült meggyógyítania (healing) a fiút.

Mindezek tükrében a társadalom felépíti a saját egészségügyi modelljét. Megállapítható tehát, hogy kollektívan hozzák létre a társadalom elemei, egy olyan minta alapján, amely a társadalom minden szintjén érvényesül. Három nagy összetevővel kell számolni, a hivatásos gyógyítók (orvosok), a népi gyógyítók (sámánok, javasemberek) valamint a populáris, elterjedt nézetek rétege (hiedelmek, elhatározások, szerepkörök, relációk, utasítások). Meglepő módon az utolsó, amely nagyban befolyásolja és uralja az emberek nézeteit. Mindezek mellett öt alapvető kérdés, funkció (*belső klinikai funkciók*) építi fel az egészségügyről vallott nézeteket, amelyek a következők: kulturális hierarchiája az egészségügyi értékeknek, a betegség (illness) élménye, kognitív válasz, gyógyító cselekedetek, lehetséges eredmények (a kezelés kudarca, krónikus betegség, gyógyulás, halál).¹⁷

Minden társadalom rendelkezik egy érték hierarchiával, például a mediterrán ember (első század) elsődlegesen olyan belső értékeknek rendelődött alá, mint becsület és szégyen, nemek különválasztása a társadalomban, alá és fölé rendelő viszonyok, jók és rosszak, a fájdalom felé irányuló attitűd valamint hit a szellemvilágban. Így egyedi hierarchia jött létre az egészségügy kiértékelésére. Ezek alapján azt is mondhatjuk, hogy a betegség élménye is szervesen alá rendelődik a kultúra elvárásainak, ill. az határozza meg a betegség kifejezését, értékét valamint hogyan éljük együtt a fájdalommal.¹⁸ A kultúrafüggő betegségekre kultúrafüggő választ is adhatunk, melynek meghatározásakor figyelembe kell venni a család, barátok, közösség, orvosok megnyilatkozásait is. Tehát a kognitív válasz is kultúrafüggő.¹⁹

Maga a gyógyító cselekedet mind az öt funkción áthalad, valamint átfogja, felöleli azokat. Tehát felöleli a tudományos gyógymódokat és szimbolikus gyógyító cselekedeteket is. Végeredményben minden lehetséges válasz egyrészt felkészít a mulandóság elfogadására és az élet teljes körű helyre állítására.²⁰

A válaszadás a gyógyító ember részéről a *magyarázó modellek (explanatory models)* összességének felállításával érthetjük meg. Öt alapvető kérdésre kell választ adniuk a

17 PILCH: *Healing in the New Testament*. 25-27.

18 PILCH: *Healing in the New Testament*. 27-28.

19 PILCH: *Healing in the New Testament*. 28.

20 PILCH: *Healing in the New Testament*. 28-29.

gyógyítóknak: a betegség eredete, a betegség kezdete, a tünetek, a betegség lefolyása (ill. annak mértékét: akut, krónikus, stb.)²¹, kezelés. A fentebb említett holdkóros fiú esetében a betegség démoni eredetű (néma és süket lélek Mk 9,17a), mely kora gyermekkorától kínozza (9,21). Az epilepsziára jellemző tünetek leírása (Mk 9,18a) valamint azt is látjuk, hogy Jézus jelenlétében is hatalmába keríti a lélek (9,20). A végkifejletben Jézus parancsoló szavával kiűzi a gonosz lelket (9, 25).

Mindezek a tények nagyon meggyőzőek, de hogyan lehet alkalmazni konkrét esetekre? Hogyan tudjuk teljesebb értelmükben látni az adott kor betegségeit és a róluk alkotott elképzeléseket. Vegyük példának a leprát, mely köztudottan sújtotta a zsidó népcsoportot már a kezdetektől. Vagy még sem? Két modell által szeretnénk választ kínálni; a biológiai-orvosi vagy empirikus modell, ill. szociokulturális vagy hermenutikai modell révén.

Orvosilag abszurd azt állítani, hogy a Lev 13–14-ben lepráról van szó.²² A paleopatológia Egyiptom és Palesztina területétől egyetlen egy leprás esetről tud, az is poszt biblikus (Kr. u. 600 után) időkből, Egyiptomból. Palesztina területén nem találtak ilyen leletet.²³ Amiről a Szentírás beszél az más bőrbetegségek megnyilvánulása. A mai orvoslás által leprának (*Hansen-kór*) nevezett betegséget egy mikroorganizmus: a *Mycobacterium leprae* okozza. Ezt a norvég orvos Gerhard Henrik Hansen fedezte fel 1873-ban. Tünetei elsősorban a bőrfelület elszíneződése, nehezen gyógyuló sérülések (hetek, hónapok múlva), izom gyöngeség, deformált bőrfelületek, érzékek elvesztése a végtagokban.²⁴ Mindezek nem teljesen egyezik a Bibliában leírt tünetekkel. A héber $\tau; \text{r}; \text{c}' \quad \bar{a}ra \text{ at}$ nem felel meg a mai Hansen-betegségnek. A $\bar{a}ra \text{ at}$ nevű betegség tünetei csak foltokban jelentkeznek (ha a teljes testre kiterjed az illető tiszta lesz Lev 13,12-13) valamint a szőr kifehéredik. Orvosilag ezen emberek pikkelysömör, seborrhea, bőrgomba, ekcéma vagy pityriasis rosea nevű kórokban szenvedhetnek.²⁵

Vajon az a fontos, hogy milyen betegségbe szenvedhettek az izraeliták? Vagy fontosabb a háttérbe megbúvó kulturális vonzatai a betegségnek. A lepra, mint minden betegség az egységet

21 PILCH: *Healing in the New Testament*. 29.

22 Arthur Johnson leprakutató megállapítása, PILCH: *Healing in the New Testament*. 39; Vö. FALEY, Roland J. (TOR): *Leviták könyvé*. In. *Jeromos Bibliakommentár I.* (szerk. R. E. Brown, J. A. Fitzmyer, R. E. Murphy) Budapest 2002, 138.

23 PILCH: *Healing in the New Testament*. 44.

24 WENER, Kenneth: *Leprosy*. In. MedlinePlus – Trusted health Information for you. <http://www.nlm.nih.gov/medlineplus/ency/article/001347.htm>, letöltés ideje 2009-04-16.

25 PILCH: *Healing in the New Testament*. 44.

bontja meg. Maga az emberi test mutatja szimbolikusan a szociokulturális közeg milyenségét.²⁶ Pilch megállapítja, hogy a Lev 11–15 fogság kora után vagy az Ezdrás-féle reform korában keletkeztek. Az Ezdrás-féle reform alapja az idegen asszonyok elbocsájtására irányuló intézkedések (Ez 10,10-11) valamint a közösség szentségének helyreállítása. Ha nézzük a Lev 11. fejezetét, akkor az a tisztátalan és tiszta ételekkel foglalkozik (száj), a 12. a szülés és menstruáció (női nemi szerv), 13–14. a lepra (bőr, testhatára), ill. 15. a nemi tisztasággal (férfi és női nemi szervek) foglalkozik.²⁷ Mindezen területek a test határait képezik, minden sértés, sérülés és tisztátalannal való érintkezés megbontja a test és a közösség egységét, valamint megbontja a szentséget is (Lev 19,2). Ebből következik, hogy sérülést szenved a társadalom, hiszen ezek az emberek nagyban függtek társaiktól (kollaterális és lineáris viszony). Visszatérve az evangéliumokhoz, Jézus közösséget vállal (Lk) és megtisztítja (Mk, Mt) a leprásokat. Ezzel visszavezeti a közösségbe, ill. helyre állítja magát a közösséget.²⁸

Még két terminus tisztázására van szükségünk, amelyek az etnoorvostudomány²⁹ sajátjai. Az etnoorvostudomány elsődlegesen a betegség (illness) okaira keres magyarázatot. A két terminus, pedig az *etikus* és *emikus* perspektíva, melyet Kenneth Pike, 1962-ben vezetett be a néprajz tudományába.³⁰ Az etikus perspektíva elsősorban egy, a rendszeren kívülálló személy percepciója, míg az emikus a személy belső látásmódjára utal.³¹ Az etikus percepció kultúrától független bemutatása, osztályozása és analízise a viselkedésformáknak. Megállapítható, hogy az etikus egy megfigyelő álláspontja, míg az emikus a közösség egy tagjának az adott jelenségre, viselkedésformára adott magyarázat. A holdkóros fiú esetében a mai olvasó megállapítása, hogy a tünetegyüttes az epilepsziára utal etikus adat. Ezzel ellentétben az első század palesztinai embere ezt a tünetcsoportot egyértelműen démoni megszállottságnak tulajdonította, ez viszont egy emikus felfogása a világnak. (Összefoglalóként lásd a függelék második táblázatát.)

Ezen modellek, ill. terminus technikusszókkal könnyebben lehet vizsgálni, valamint megérteni bizonyos bibliai részeket. Egyszerűbb lesz választ adni a gyógyítás és csoda

26 PILCH: *Healing in the New Testament*. 49.

27 PILCH: *Healing in the New Testament*. 50.

28 PILCH: *Healing in the New Testament*. 52.

29 Azon hiedelmeket, praktikákat tanulmányozza, melyeket a különböző kultúrák dolgoztak ki az idők folyamán, és amelyek eltérnek a hivatalos orvosi eljárásoktól.

30 Az etikus itt nem erkölcsös, erkölcsileg helyes magatartásra irányul sokkal inkább egy műszó, mely gyökerei a nyelvészethez nyúlnak vissza. A nyelvészetben használt fonetikus és fonémikus terminusokból képezték az antropológiai szakemberek. Vö. DURANTI, Alessandro: *Linguistic anthropology*. Cambridge 1997, 172; ADAMS, Linda Kinsley: *Emic/Etic*. In: *Folklore; an encyclopedia of beliefs, customs, tales, music and art*. (szerk. Thomas A. Green) Santa Barbara 1997, 215.

31 PILCH: *Healing in the New Testament*. 59; DURANTI: *Linguistic anthropology*. 172; ADAMS: *Emic/Etic*. 215.

kapcsolatára is, ill. könnyebb az első századi ember világába való betekintés is. Viszont még ismernünk kell az Újszövetség előzményeit, mielőtt rátérnénk annak ismertetésére.

Az orvostudomány megítélése az Ószövetségben

Ha meg szeretnénk érteni az Újszövetség szemléletmódját előbb közvetlen előzményeire is figyelmet kell szentelnünk. Az Ószövetség egészét tekintve, kevés utalást találunk az orvoslás megítélésével kapcsolatban (2Krón 16,12; Sir 38,1-15); viszont gyakran értesülünk betegségről, testi bajokról (Lev 13,1-14,55; 2Sám 24,10-17; Jób 18,3; stb.). Ez azzal is magyarázható, hogy az Ószövetségben a gyógyítás egyedül Jahve tulajdonsága (Kiv 15,26), neki kijáró attribútum. Így maga a betegség szerves egységet alkotott, a bűn, ill. a büntetés fogalmával. A fogság után egyre elterjedtebb az a nézet, hogy ártó szellemek (sátán, démonok) hatása alatt állnak a betegek. Viszonylag későn jelenik meg az orvoslás (fogság után), mint Isten eszköze a beteg állapotának javítására.

Orvoslás a fogság kora előtt

„Uralkodásának 39. évében Ásza³² igen súlyosan megbetegedett a lábára. De betegségében nem az Urat kereste, hanem inkább az orvosokban bízott” (2Krón 16,12). Ez a rövid részlet illusztrálja talán legjobban az orvos megítélésének negatív voltát az Ószövetségben. Ásza egyetlen hibája, az hogy embertől várta a gyógyulását. Valószínű, hogy nem izraelita orvosokról beszélhetünk. Az idegen orvosokat gyakran említik, mint földalatti istenségeket (2Kir 1,2) vagy olyan kontextusban, akik más istennek a szolgálatában állnak. Így a bálványimádás társul az emberekben való bizalommal. Jahve büntetése leginkább azért szakadt reá, mert rosszul bánt Hanani látóemberrel.³³

A történet azért is tanulságos, hiszen betekintést enged az ókori izraeliták életébe. Ha azt nézzük, hogy egyedül Isten privilégiuma a gyógyítás, ill. Ásza bánásmódja a prófétával, aki ellene jövendölt, akkor az is szembeötlő, hogy a bűn fogalma gyakran párosul a betegséggel. Az Ószövetségben a bűn gyakran vezet katasztrófához.³⁴ A katasztrófa annak függvényében keletkezik, hogy a választott nép mennyire távolodott el Jahvetől. Egy sémát kapunk, melybe

32 Ásza Júda ötödik királya (Kr. e. 908-867) volt. Uralmát viszonylagos béke jellemezte. Eltávolította a bálványok nagy részét valamint helyreállította a kultuszt.

33 NORTH, Robert (SJ): *Krónikák első és második könyve*. In. Jeromos Bibliakommentár I. (szerk. R. E. Brown, J. A. Fitzmyer, R. E. Murphy) Budapest 2002, 581-582.

34 McKENZIE, John L.: *Az ószövetségi gondolkodás elemei*. In. Jeromos Bibliakommentár III. (szerk. R. E. Brown, J. A. Fitzmyer, R. E. Murphy) Budapest 2002, 438.

minden csapás, büntetés indokoltnak látszik. Kiindulópontként a választott nép és Isten kapcsolata harmonikus egységben zajlik. A nép hűséges, ezért Jahve is megtartja ígéreteit népének. Viszont a nép hamar más isteneknek áldoz, vagy túlzottan bizakodnak Isten hatalmában, de nem őrzik meg a neki tett ígéreteiket. Jahve így csapásokkal sújtja Izraelt (pl. filiszteusok támadása, pestis, stb.), mindaddig, míg bűnbánatot nem tartanak, és nem hagyják el a bálványokat. Az áldozatok bemutatása és bűnbánat után a nép és Isten közt újra helyre áll a kapcsolat. Ez az egyének életére is igaz (lásd. Jób esetét).

Az Ószövetség bűnfogalmával kapcsolatban megemlíthető, továbbá az is, hogy a bűn az egyén gonosz belső hajlandóságából adódik (Ter 6,5; Jer 16,12; 17,9; 18,12).³⁵ Olyan a bűn, amelyet fel lehet róni valakinek (Szám 12,11), ill. apa bűne kihatással van a fiára.³⁶ A bűn soha sem csak az elkövető „magánügye”, hiszen az egész társadalmi hálóra kiterjed. Következménye mindig ítélet, amely Jahve tulajdonsága, jellemző vonása az objektivitás. Az Ószövetségben elmosódik a személyes rosszakarat és a felelősség gondolata, ennek következtében Jahve erkölcsi akarata is.³⁷

Visszatérve a gyógyításhoz megállapítható, hogy nagyon kevés adat áll rendelkezésünkre a fogság korát megelőzőleg. A Talmud meg említi, hogy Hiszkija lerejtette az orvoslásról írt könyvet (bBer 10B, bPes 56A) valamint, hogy elveszett a gyógyszerészetről írt tekercs.³⁸ Magukról a héber orvosokról sem sokat tudunk. Általában véve papok voltak, akik felállították a diagnózist, ill. elvégezték a purifikációs feladatokat.³⁹ Érzékelhető Egyiptom hatása, ahol igen magas fokú orvoslás folyt (Ter 50,2). Egyiptom befolyásának tekinthető a mágia bizonyos körű használata (rézkígyóra való tekintés, kígyómarás esete Szám 21,9).⁴⁰ A héber *rofe* szó is idegen gyógyítókra utal.⁴¹ Viszont ezek nem voltak Jahveval közösségben, tehát nem volt ajánlatos hozzájuk fordulni.

A ritkán használt mágia mellett, a gyógyítás elsősorban gyógynövényekkel folyt. A töréseket is kezelték, erről tanúskodik a Kiv 21,19. Mindezek mellett fürdőket is javasoltak, amint azt Naamán estében olvashatjuk (2Kir 5,10).⁴²

35 McKENZIE: *Az ószövetségi gondolkodás elemei.* 438; Vö. SCHREINER: 253.

36 McKENZIE: *Az ószövetségi gondolkodás elemei.* 439; Vö. SCHREINER: 258.

37 McKENZIE: *Az ószövetségi gondolkodás elemei.* 439.

38 SKOLNIK, Fred, BERENBAUM Michael (szerk): *Encyclopaedia Judaica.* vol. 13., Detroit 2007, 720.

39 VERMES Géza: *A zsidó Jézus.* Budapest 2005, 81.

40 *Encyclopaedia Judaica.* 720.

41 *Encyclopaedia Judaica.* 720.

42 *Encyclopaedia Judaica.* 720.

A próféták szerepe, ha nem is intézményesült, mint a papság, még is jelentősebb. A korai próféták közül jelentős Illés és Elizeus csodatettei (1Kir 17,17-24, 2Kir 4,8-37). Ezekből történetekből tudjuk, hogy alkalmazták a szájon át való lélegeztetést (1Kir 17,21, 2Kir 4,34-35).⁴³ A későbbi próféták közül Izajásról tudjuk, hogy fügepakolást javasolt a kelésre, Hiszkijának (2Kir 20,7, Iz 38,21).⁴⁴

Orvoslás a fogság után

A babiloni fogság alatt a zsidók egy fejlett orvostudománnyal találkoztak. Megváltozik a szemlélet módjuk is az orvossal kapcsolatban. Erre a legjobb példa Sirák fia könyvében található (Sir 38,1-15). Itt az orvoslás tudománya nem az alvilágból származik, hanem Istentől. A gyógyszerek (gyógynövények) is már a teremtéskor létrejöttek.⁴⁵ Viszont még mindig meg van az a nézet, miszerint helyre kell állítani a kapcsolatot, közösséget Istennel. A beteg elsősorban imával, életének megváltoztatásával, áldozattal kell bocsánatot esdekeljen, és majd csak ezek után próbálkozhat orvoslással. Az orvosnak, pedig Isten mutatja meg a betegséget és a gyógy módot. Tehát a gyógyítást Isten végzi az orvos segédletével.⁴⁶

Babiloni hatásra kialakul a démonokban való hit. A démonok megbontják Isten hatalmát az emberen, elszakítják Istentől, a vele és a társadalommal vállalt közösségtől. A démoni megszállottság az ember egészét (test, lélek, szellem) érintik. Az egészség helyreállítása exorcizmussal lehet. Mindez különböző növények (tömjén - *Boswellia sacra*) elégetésével, ill. rituálék során történt. Egyik ilyen rituálé, melyet Josephus Flavius is megemlíti, a rabbi Eleazár által, Vespasianus előtt végrehajtott exorcizmus. Ő gyűrűvel és egy Salamon által meghatározott növény segítségével űzte ki a démont. Gyakran használták Salamon nevét, mint démonűző hatalom megtestesítőjét. Apokrif iratok Salamont, mint legfőbb gyógyítót mutatják be (Salamon testamentuma). A démonok ellen védtek a hellén, babiloni és perzsa hatásra átvett amulettek és talizmánok is.

A gyógyítás legnagyobb része gyógynövényekkel folyt. Használták erre a célra a mirhát (*Commiphora myrrha*), a fahéjat (*Cinnamomum verum*, *Cinnamomum cassia*), a gyantás husángot (*Ferula gummosa*) és a mandragórát (*Mandragora officinalis*), melyet afrodisziákumnak

43 *Encyclopaedia Judaica*. 721.

44 VERMES: *A zsidó Jézus*. 81.

45 VERMES: *A zsidó Jézus*. 82.

46 VERMES: *A zsidó Jézus*. 82-83; Vö. PILCH: *Healing in the New Testament*. 62-63.

is tartották.⁴⁷ Ezen kívül alkalmazták a gyógyításban a kálsalétromot vagy kálium-nitrátot (KNO₃). A Szentírás megemlíti, hogy használták a menyhal (*Lota lota*) epéjét hályogra (Tób 6,9, 11), ill. májának és szívének elégetése démonokat űzött (Tób 6,8, 8,2). Mindezeket Tóbiás, Rafael angyal tanácsára teszi, aki úgy jelenik meg, mint gyógyító angyal - nem csak itt, hanem később Hénok könyvében is.

Fontosabbá vált ebben az időszakban a higiénia. A hatszáztizenhárom törvényből kétszáztizenhárom vonatkozik a kultikus tisztaságra. A tisztátalanság egy egyénhez kapcsolható, és mint már az előző fejezetben is megemlítettük, az egyén helyzete és a társadalom közt szoros kapcsolat feltételezhető. Így ha az egyén tisztátalanná válik, ez veszélyt jelent a közösség tisztaságára is. Pilch kapcsolatot feltételez az idegen asszonyok elbocsájtása és ezek a kultikus törvények közt.⁴⁸ Az idegen nővel való házasság kötés elmosza a határokat a népek közt, akár csak a lepra megsérti az egyén határát, melynek jelképe a bőrfelület és a testnyílások. Ezért joggal állítható, hogy a kultikus tisztaság törvényei az Ezdrás-féle reformhoz kapcsolhatóak. Habár biztos, hogy létezett egy ősi, exodusbeli magja (a leprában szenvedő elkülönítése), mely a királyság idején bővül, de teljességét a fogság után éri el.

A görög-római világ gyógyítással kapcsolatos nézetei

Vizsgálódásainkat továbbá az első századi Palesztinára is hatást gyakoroló hellenizmus felé kell irányítanunk. A hellén kultúra viszonylag fejlettebb egészségügyi rendszerrel rendelkezett, nem úgy, mint a palesztinai közösségek. De ők is hittek a démonok és rossz szellemek ténykedésében, valamint a gyógynövények erejében.⁴⁹ Viszont ott vannak olyan személyek is, akiket mindenki jól ismer. Például Hippokratész (kb. Kr. e. 460–337) is, aki tudományos szintre emelte az orvoslást. Tanulmányozta az anatómiát és helyes étrendet javasolt. Herophilos, volt az első, aki komolyabban foglalkozott anatómiával. Ő mutatta ki először, hogy a vér a vérerekben kering és a pulzusnak köze van a szívveréshez. Ezek mellett pedig felfedezte, hogy az idegek kapcsolatban állnak az aggyal.⁵⁰ Munkásságuk az arab orvoslásban maradt fenn a reneszánsz idejéig.

A kor orvosai közelebb álltak a filozófiához, mint a mai értelemben vett orvosláshoz. Az orvos gyógymódot ajánlott, étrendet javasolt, de soha sem végez műtétet, boncolást. A műtét a

47 *Encyclopaedia Judaica*. 721.

48 PILCH: *Healing in the New Testament*. 51.

49 KINNEY WILLIAMS, Jean: *Empire of ancient Greece*. New York 2005, 108.

50 KINNEY WILLIAMS: *Empire of ancient Greece*. 109.

rabszolgák feladata volt. Ha beteg belehal a műtétbe, akkor a rabszolga megbüntethető volt, orvosi műhibáért. Nem utolsó sorban az orvosok esküt tettek Apollóra és Aszklépioszra, hogy megóvják, és mindent megtesznek annak érdekében, hogy a beteg visszanyerje egészségét.⁵¹

Közelebbről nézve Jézus csodái viszonylagos hasonlóságot mutatnak, Aszklépiosz, tyanaei Apollóniusz, ill. a római császár kultuszhoz kapcsolódó csodákkal. Hasonlóságokat fedezhetünk fel a betegség fajták (pl. vakság, bénulás), ill. néhány gyógyítás elbeszélés közt (nyál használata, érintés által való gyógyítás, különösen a császárok és Apollóniosz gyógyításaiban).

Aszklépiosz csodálatos gyógyításai

Aszklépiosz, a görög világ gyógyító istensége, mindenki számára ismerős. Szimbóluma mai napig jelzi, hol kapható az orvosság. Eredetét nézve trák kígyóistenség lehetett⁵², melyet átvéve a görögök Apolló és Korónis fiaként és a gyógyítás attribútumával ruháztak fel. Kr. e. az ötödik századtól tisztelete, már elterjedt. Legrégibb temploma a thesszáliai Trikkában van. Központja *Epidauros* volt, de volt szentélye Pergamonban, Rómában (a Tiberis partján) és a krétai Lebanában is.⁵³ Lányát Hygénéának hívták. A monda szerint Cheiron kentaurtól tanulta tudományát. Egyiptomba *Imhotep*ként, Rómában *Aesculapius* néven tisztelték.⁵⁴ Rómában egy pestis járvány következtében vezetékbe kultuszát, Kr. e. 293-ban. Az ötödik századtól *Asclepia* néven versenyt rendeztek tiszteletére Epidaurosban.⁵⁵

Ami érdekes vele kapcsolatban azt a votívt táblák őrzik. Ezekben egy sor betegséget és gyógyulást sorolnak fel. Viszont mielőtt ismertetnénk, néhányat ezek közül tudnunk kell, hogyan kerültek kapcsolatba az istenséggel a görögök. A „kezelés” első lépésében a beteg egy rituális fürdőn vett részt, ezt követte az állatáldozat bemutatása. Akinek nem volt lehetősége erre, az más terményt vagy kalácsot áldozott fel az istenségnek. Majd este az *abatonnak* nevezett helyiségbe (templomtól északra) aludt. Álmában kapta meg a kezelésre vonatkozó utasításokat, ill. a

51 KINNEY WILLIAMS: *Empire of ancient Greece*. 108.

52 Kultuszához tartoztak a kígyók tisztelete. Erre utal az epidaurosi szentélytől észak-nyugatra lévő kör alakú épület, ez lehetett a szent kígyók lakóhelye. Vö. HEGYI Dolores: *Polis és vallás - Bevezetés a görög vallástörténetben*. Budapest 2002, 87.

53 A szentélyek egymást közt is rivalizáltak. Találtak egy olyan táblát Epidaurosban, amely arra figyelmezteti a zarándokokat, hogy ne higgyenek a troizeni szentélynek. Illetve a szentélyek nem voltak egyenlő rangúak, hiszen a legfőbb az Epidauros volt.

54 LURKER, Manfred: *Aesculapius*. In. *The Routledge dictionary of gods, goddesses, devils and demons*. (szerk. Manfred Luker) London 2004, 21.

55 LURKER, Manfre: *Asculapios*. In. *The Routledge dictionary of gods, goddesses, devils and demons*. (szerk. Manfred Luker) London 2004, 4.

gyógyítást.⁵⁶ Gyógyulás után gyakran a betegtag képmását valamint a történetet tartalmazó táblácskát ajánltak fel hálából Aszklépiosznak.

Milyen tanácsokkal látta el az isten az embereket, és milyen betegségekre? Apellas 160-ban elzarándokolt Epidaurosba, ahol az isten tornát és gyógykezelést „írt” fel neki gyomorbántalmakra. Ezek nem voltak mindig kellemesek (sóval és mustárral kenték be a testet). Egy másik ember, a rhodoszi Theon, hagymát és tizenöt szem fehérborst kellett egyen huzamosabb ideig. Ez a gyógymód megtalálható Aelius Aristidesnél is valamint Galenus megemlíti, hogy Hippokratész is ismerte.⁵⁷ Mindezen történetek arra utalnak, hogy a gyógyítás inkább köszönhető a helyes étrend és életforma kialakításának, mint csodás beavatkozásoknak. Az ilyen tudósítások hasonlítanak egy modern kori wellness üdülőtelep reklámjához, mint zarándok központ áhítat teljes légköréhez.⁵⁸

Számos műtétről is tudunk, melyet Aszklépiosz hajtott végre. Például egy férfi esete Toroneból, akinek a bélférgeit távolította el. Hozzá hasonlóan Euchippos hat évig hordott egy lándzsa hegyet az állkapcsában, amit szintén kiműtött.⁵⁹ Talán ezek a történetek a nagy orvosok kezeit dicsérik, akik e szentélyek köré csoportosultak. Ezen kívül gyógyított kopaszságot, tetveket, fejfájást, visszeret, beszédhibákat, sebeket, fekélyt valamint vesekövet is.⁶⁰ Viszont a történetek nagy része vakság és bénulás meggyógyításával foglalkoznak. Ez az a betegségéreteg, ahol az emberi tudás megáll. Ezeken a betegségeken csak egy istenség tudott segíteni. Antikratés Kridasból megvakult egy lándzsa hegytől. Aszklépiosz kivette a lándzsahegyet és visszarakta a pupilláját.⁶¹ Ez még a mai orvostudománynak is képtelenség. A vakságot és a bénulást csak a hit gyógyította meg.

Tyanai Apollóniosz (Kr. u. 3-97)

Az ókori csodatévők közül talán mind közül Apollóniosz hasonlít leginkább Jézusra. Hieroklész össze is hasonlította, azt bizonyítva, hogy a pogány filozófus éppen olyan nagy, mint

56 HEGYI: *Polis és vallás*. 84.

57 BOEFT, Jan den: *Asclepius healings made known*. In: *Wonders never cease: the purpose of narrating miracle stories in the New Testament and its religious environment*. (szerk. Michael Labahn, Bert Jan Lietaert Peerbolte) London 2006, 20-22.

58 A votív táblák gyakran szolgáltak reklámként abban az időben. Valamint nem utolsó sorban az önszugesszióban, szemfényvesztésben is szerepük volt. – Vö. HEGYI: *Polis és vallás*. 87.

59 BOEFT: *Asclepius healings made known*. 23-24.

60 BOEFT: *Asclepius healings made known*. 24.

61 BOEFT: *Asclepius healings made known*. 25.

Krisztus vagy még nagyobb.⁶² Erre Eusebios *Hieroklész ellen* című írásában válaszol.⁶³ Viszont a történelmi Apollónioszról (Kr. u. 3—97) keveset tudunk. Minden információnk Philostratos által írt életrajzból származik (*Vita Apollonii tyanensis - Τά τοῦ Ἀπολλωνίου τοῦ Τυανέως*), melyet 218-222 közt adtak ki Julia Domna császárnő idejében. Philostratos állítása szerint, Damis munkáját követi.⁶⁴ A Pitagorász tanait követő filozófus, minden valószínűség szerint aszkéta lehetett. Élet története nagyrészt az olvasók szórakoztatására íródott. Ezt bizonyítja a kor különös érdeklődése India iránt, ahol megfordult Apollóniosz is. A kor felfogása azt tartotta e távoli országról, hogy gyógyító helyekkel van tele. Emellett a Domitianusszal való vitája Philostratos politikai nézeteit tükrözi, valamint erős kritikát tartalmaz a szentélyek ellen.⁶⁵ Apollóniosz független az istenektől, nem kell, imádkozzon, valamint áldozatot bemutasson, hogy csodát tudjon tenni.

Mindezek tükrében merül joggal fel a kérdés létezett-e egyáltalán a történelmi Apollóniosz? Minden valószínűséggel igen. Csak az idő és a hagyomány, ill. Philostratos munkássága eltakarta a karizmatikus filozófus történelmi voltát. Moeragenes mágusnak tartja, amit Philostratos azonban elvet. Istenségét valamint gyógyító, próféta voltát csak Caracalla idején ismerték el (Caracalla építette az első szentélyt tiszteletére).⁶⁶ Az is kétséges, hogy volt Indiában (lehetetlenek tűnik egy év nyolc hónap alatt eljutni olyan messzire a kor viszonyai közt). Nem ő reformálta meg a római vallást, az Elagabalus nevéhez kötődik, a *Sol invictus* kultuszának a bevezetésével.⁶⁷ Egyedül, ami megmaradt a filozófus cím mellett, az Azsklépiosz papja, orvos, aki a köztudatban tovább élt, majd isteni rangra emelték.

Csodák a császári udvarban

Az Újszövetségben szereplő *basileia tou Theo* fogalmához, ill. annak ószövetségi előzményéhez, a *shalom*hoz (annak is a királyság korabeli értékeléséhez) hasonlót fedezhetünk fel a császárok által végbe vitt csodáknál. A császár az, aki elhozza a békét, a paradicsomi állapotot (*Pax Romana*). Erre utalnak azon történetek melyekben a császárt állatok (elefántok)

62 VANYÓ László: *Az ókeresztény egyház és irodalma*. In. Ókeresztény írók I. (szerk. Vanyó László), Budapest 1988, 531.

63 VANYÓ László: *Eusebios egyháztörténete*. In. Ókeresztény írók IV. (szerk. Vanyó László) Budapest 1983, 71-73.

64 KOSKENNIEMI, Erkki: *The function of miracle stories in Philostratus' Vita Apollonii Tyanensis*. In. *Wonders never cease: the purpose of narrating miracle stories in the New Testament and its religious environment*. (szerk. Michael Labahn, Bert Jan Lietaert Peerbolte) London 2006, 71; MEUNIER, Mario: *Apollonios din Tyana*. București 2001, 5-6.

65 KOSKENNIEMI: *The function of miracle stories in Philostratus' Vita Apollonii Tyanensis*. 74-75.

66 KOSKENNIEMI: *The function of miracle stories in Philostratus' Vita Apollonii Tyanensis*. 78.

67 KOSKENNIEMI: *The function of miracle stories in Philostratus' Vita Apollonii Tyanensis*. 81.

imádják, ill. azok melyekben a kegyes császár megment egy vadat egy másiktól.⁶⁸ A császár gyógyítani, ill. rontani is tud. Libius Domitianus tavában halászott, ezért megvakult. Ez azzal is magyarázható, hogy sokáig élt az a hagyomány, hogy a halak vízből kiemelve elvesztik látásukat. Tehát a tettes ugyan azt érdemli, mint amit a császár halai elszenvedtek.⁶⁹ Kiteljesítve a képet Libius a császári tekintélyt ásta alá, tehát az egész társadalmat meglopta, becsapta, méltó a büntetésre.

Érdekes megfigyelni, hogy a császár soha sem tesz semmilyen varázsló aktust, csak pusztán jelenlétével gyógyít (érvényes ez a császár képére is).⁷⁰ Egyik ilyen ismert csoda Vespasianusszal történt Egyiptomban. Itt ugyanis meggyógyít egy vakot és egy béna kezű embert.⁷¹ Próbálkoztak úgy magyarázni, hogy csak ideiglenesen vakságról volt szó, valamint a másik betegnek kificamodott a karja, de valószínűbb az, hogy itt a kiválasztottság motívuma köszön vissza. Hasonló eset történik Trajánusszal is valamint Hadrianus köntösét megérintő vak esete is hasonló ehhez.⁷²

A császárkultusz toposzához tartoznak a csodák és mindig a legitimiáló szerepük van, nem utolsósorban a propaganda eszközei. A császárkultusból ismert motívumokat találhatunk Tamás evangéliumában is, ahol a hitetlen falu megvakul, akik kérdőre vonták Józsefet, amiért Jézus egy gyermek halálát okozta (a fiú meglökte futás közben). A falusiak mivel nem tisztelték Jézust elvesztették a látásukat, akár csak Libius, aki a császár tavában halászott.⁷³ Az Apostolok cselekedeteiből viszont azt tudjuk meg, hogy Pált és Barnabást isteneknek tartják, csodáik miatt (ApCsel 14,8-18), amellyel legitimációt szereztek, tehát isteni voltot kaptak ez által a pogányok közt. Az Újszövetségben is Jézus csodái jelek, melyek megmutatják, hogy köztünk van Isten országa és ezzel együtt legitimitást nyer a krisztusi hatalma is.

Gyógyítás az Újszövetségben

Jézus működésének szerves részét képezik a gyógyítások és démonűzések. Általában a kutatók nagy része egyet ért azzal, hogy Jézus karizmatikusgyógyító volt. Tanításának szerves

68 RIEMER, Ulrike: *Miracle stories and their narrative intent in the context of the ruler cult of classical antiquity*. In: *Wonders never cease: the purpose of narrating miracle stories in the New Testament and its religious environment*. (szerk. Michael Labahn, Bert Jan Lietaert Peerbolte) London 2006, 33-35.

69 RIEMER: *Miracle stories and their narrative intent in the context of the ruler cult of classical antiquity*. 36.

70 RIEMER: *Miracle stories and their narrative intent in the context of the ruler cult of classical antiquity*. 36.

71 RIEMER: *Miracle stories and their narrative intent in the context of the ruler cult of classical antiquity*. 40-41; Vö. GNILKA, Joachim: *A názáreti Jézus*. Budapest 2001, 151.

72 RIEMER: *Miracle stories and their narrative intent in the context of the ruler cult of classical antiquity*. 43. Érdekes megjegyezni, hogy a vérfolyásos asszony is úgy gyógyult meg, hogy Jézus köntöséhez ért.

73 RIEMER: *Miracle stories and their narrative intent in the context of the ruler cult of classical antiquity*. 45.

komponense, alkotóeleme volt a gyógyítás és nem utolsó sorban a *basileia tou Theo*, Isten Országának elérésevel kapcsolatos felszabadító gesztusok összessége. Tizenkét gyógyításról és öt démonűzésről adnak leírást az evangéliumok, ezek mind csodás gyógyulásokként vannak ábrázolva. Viszont a mai tudomány-orientált embernek nehéz elfogadnia ennek a tényét, szugessziókat tartja, placebohatásról beszél, gyermeteg legendának véli, jó esetben orvoslás népi változatának látja. De Jézus csodáinak nem elsősorban tudományos, mint hermeneutikai magyarázatot kell adni. Nem arra kell hangsúlyt fektetni, hogy milyen betegségekre, „Dr. Jézus” milyen gyógymódot ajánl. Sokkal inkább egy kultúra egészségügyi látásmódját szemlélhetjük; annak a közösségnek a látásmódja, melyben Jézus először hirdette meg Isten országát.

Ha Jézus működését szeretnénk megvizsgálni, akkor a legjobb kiindulási pont a Jézus által tartott beszéd, a názáreti zsinagógában (Lk 4,16-30). Itt Jézus Izajás könyvéből olvas fel egy részletet: „Az Úr Lelke van rajtam, azért kent föl engem, hogy örömet vigyek a szegényeknek. Elküldött, hogy hirdessem a foglyoknak a szabadulást, a vakoknak a látást, hogy szabadon bocsássam az elnyomottakat, és hirdessem az Úr kegyelmi esztendejét.” (Lk 4,18-19, Iz 61,1-2). Megvizsgálva szövegrészt látható, hogy három kategóriát említ Jézus, amelyeket orvosolni szeretne: öröm a szegényeknek, látás a vakoknak, szabadulás a rabságban lévőknek. Ebből felsorolásból egyedül a vakság tűnik úgy, hogy a tanulmány tartalmához kapcsolódna. De viszont távlati viszonylatban minden kategóriának megfelel egy adott betegség (szegénység – bénulás, szabadság veszteség – démoni erők uralma az emberen).⁷⁴ Viszont mielőtt ismertetnénk, hogyan kapcsolódnak ezek a kategóriák Jézus gyógyító tevékenységéhez ismernünk kell a kor gyógyítással kapcsolatos nézeteit.

Gyógyítással kapcsolatos nézetek Jézus korában

Ha szeretnénk vizsgálni az első század körüli orvoslást, valamint gyógyítással kapcsolatos nézeteket, az evangéliumokon kívül az apokrifekből, Holt-tengeri tekercsekéből és a Talmudból szerezhethetünk információkat. Habár a Talmud később véglegesítődött, bizonyos részei visszautalnak az első századra (Honi, Hanina ben Dosza működése és nem csak). Átlagban elmondható, hogy érvényesek mindazon nézetek, amelyek uralták a fogság utáni zsidó nép betegséggel, gyógyítással kapcsolatos nézeteit. Így megemlíthető a démon hittal kapcsolatos nézetek, ill. az ellen irányuló mágikus cselekedetek. Perzsa valamint babiloni hatásra (később hellén hatásra) kezdték el hordani amuletteket, valamint mágikus formulák segítségével próbáltak

74 PILCH, John J.: *The cultural dictionary of the Bible*. Collegeville 1999, 72.

védekezni az ártó szellemek, igézés ellen. Ezen kívül használtak gyógynövényeket (elsősorban az esszénusok alkalmazták, valamint tanulmányozták azokat), ill. az imádság erejében is erős hitet vetettek (elsősorban Istennel kell helyre állítani a kapcsolatot, pl. Hanina ben Dosza esete a kígyóval – Nem a kígyó öl, hanem a bűn, bBer 33A, Mk 16,18, Lk 10,19, ApCsel 28,3-4).⁷⁵

Az esszénusoknak egyik elnevezésük az volt, hogy gyógyító. Ez is mutatja, hogy ez a csoportosulás aktívan foglalkozott orvoslással.⁷⁶ Az orvos megítélése is kettős, akar csak az ószövetségi időkben: egy részt láthatjuk, hogy munkájukat megvetik, ill. nem részesítik előnybe (pl. a vérfolyásos asszony esete, aki minden vagyonát orvosokra költötte – Mk 5,26, Lk 8,43). Ugyanakkor a Talmud megemlíti, hogy aki beteg az forduljon orvoshoz (bBK 46B). A Talmudból megismerjük, hogy kétféle orvos létezik *rofe* és *rofe umman*, az első jelenti az orvost, míg a második a sebész megfelelője lenne. Tulajdonképpen kórházak nem voltak, de megjelentek a zsinagógák mellett bizonyos helyiségek a betegek ápolására, ill. műtésére, amelyekre szigorú előírások vonatkoztak (pl. márványborítás).⁷⁷ Híres zsidó orvosokról is tudunk ebből az időszakból, például Theudas vagy Rufus Samaritanus.

A hivatalos orvosok mellett megjelennek nagy számban a karizmatikusgyógyító emberek is. Ilyen gyógyító volt Hanina ben Dosza. A karizmatikusvezetők egyesítették a kegyességet az imával. Kihangsúlyozódik így tehát, hogy a csodat Isten viszi végbe. Ebben a korban a gyógyítók főerenye a kegyesség, míg a későbbi rabbinikus irodalomban a Tóra ismerete kerülnek előtérbe, ez összefügg azzal is, hogy a talmudi rabbik nem az emberi karizmát emelik ki, hanem a Tóra karizmáját. A Talmudban a csoda elbeszélések nagyrészt a Teremtés és a Kivonulás könyvéhez íródott magyarázatokban találhatóak meg.⁷⁸

Kapcsolat található olyan bibliai alakok és a gyógyítás közt, mint Noé, Salamon, Hénok, Dániel valamint Dávid. Salamon volt a gyógynövények tudója, ismerője, az örök bölcs király megtestesítője (Salamon testamentuma). Neve és az általa előírt gyökér használatával lehet kiűzni az ártó szellemeket. Dániel csodatévő erejéről a *Nabonaid imája* című qumráni iratból szerezhetünk tudomást. A qumráni közösségben és az Újszövetségben is a gyógyítás és a

75 *Encyclopaedia Judaica*. 722.

76 *Encyclopaedia Judaica*. 722.

77 *Encyclopaedia Judaica*. 722.

78 BECKER, Michael: *Miracle tradition in the early Rabbinic Literature: some questions on their pragmatics*. In: *Wonders never cease: the purpose of narrating miracle stories in the New Testament and its religious environment*. (szerk. Michael Labahn, Bert Jan Lietaert Peerbolte) London 2006, 57-58.

démonúzás közt különbséget tudtak tenni (bMeil 17B).⁷⁹

„Hogy örömet vigyek a szegényeknek”

A szegények rétege egy olyan kategória a Szentírásban, melyre Jahve különös figyelmet fordít, ezt már az Ószövetségből tudjuk. Azon réteg, amely Jahvén kívül nem remélhettek senkiben (özvegyek, árvák). Beletartoznak ebbe a körbe a betegek is? Ha igen, mely betegség típusokat sorolhatunk ide?

Az ókori lakosság nagy százalékának megélhetését a kétkézű munka biztosította. A földművelés, akár csak a kézművesség vagy kereskedelem aktív részvételt kívánt, nem csak az egyén részéről, hanem a közvetlen környezetétől is, mely gyakran, mint egy nagy családi szervezet működött. Az ember végtagjai tehát az aktivitás szimbólumai. Ha az emberi testet nézzük mindenképp a kéz, az, amely a legaktívabb testrész. Ha leállna a működése borzasztó következményei lennének, és sajnos le is áll. Ez által megszűnik az a folyamat, amely során az egyén fenntartatja magát, ill. a kiszolgáltatottá válik családjának, akiket szintén hátráltat a munkában.

Az Újszövetségben gyakran találkozunk olyan emberekkel, akiknek e területtel baj van (Mk 2,1-12, Mk 3,1-6, Mt 8,5-13, Lk 5,17-26, 6,6-11, 7,1-16, Jn 5,1-20, ApCsel 3,1-10, 9,32-35, 14,8-18). Ezek a leírások, emikus perspektívából szemlélik az eseményeket, tehát szociokulturális magyarázatot adnak a bajnak (sickness), ami betegséggé (illness) lesz. Így nem csak a teljes embert érinti, hanem az egész közösség egységét is megbontja, betegé teszi. Nem csak a betegnek fontos a gyógyulás, hanem az egész közösségnek.⁸⁰ Nagyon jól illusztrálja ezt a Lk 5,19. Annyira fontos a gyógyulás lehetősége, hogy képesek a béna embert a tetőn keresztül leengedni a gyógyítóhoz. Gyakran megemlítik, hogy az egész város (Mk 1,33) összesereglett, hogy lássa a gyógyítót. Mindez is azt mutatja, hogy ezek az emberek mennyire függtek egymástól (pl. az irgalmas samaritánus esete Lk 10,30-37).⁸¹

Ha ismét a társadalom tagjává szeretne válni, akkor aktíva kell lennie. Betegsége miatt teljes jelenlétükkel nem vehetnek részt az istentiszteleteken sem. Nem tarthatnak fenn kapcsolatot a divinummal. Így nem ülhették meg a szombatot kellő képen. Az egészség, mint már említettük, a teljes jóléti állapot. Ezt akarja Jézus is helyreállítani. Mindig barátságkötéssel kezdődik a

79 VERMES: *A zsidó Jézus*. 89-90.

80 PILCH: *Healing in the New Testament*. 67, 79, 97-98.

81 PILCH: *Healing in the New Testament*. 67.

kapcsolat vagy a család, vagy pedig a betegember részéről. Erre jó példa a naimi fiú esete. Ellenben itt nem benuást gyógyít, hanem feltámasztást végez. Az élet megszűnése is az aktivitás elvesztésével jár (Zsolt 6,6). Megesett rajtuk a szíve, azaz közösséget vállal velük, megérti helyzetüket. Mindazon túl helyre állítja a közösséget nem csak Istennel, hanem a társadalommal is valamint az ember egységét is restaurálja.

Szintén ebbe a kategóriába tartoznak a leprások. Ők a számkivetettség problémája miatt kerülnek ebbe a csoportba. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy itt nem a leprának (Hansen-kór) nevezett betegségről van szó, hanem olyan bőrbetegségek együttese melyek maguk után vonják a kiközösítést. Egyike volt a legjobban rettegte betegségeknek, hiszen a teljes szociális kapcsolatok megszűnésével is járhatott (megkülönböztető jelek viselése, a biztonságot jelentő városfalakon kívül való zárás).⁸²

Ezeknél az embereknél halmozottan igaz, hogy Jézus visszavezeti a társadalomba. Lk 17,11-19 elküldi a papokhoz. Elsősorban úgy tűnhet, mint aki elküldi a gyógyítás megállapítása véget, de sokkal inkább a közösségbe való újra felvételt célozza meg. De mindezek mellett egy másik társaságot ajánl fel, a Jézusét. Lukácsi műben halmozottan jelenik meg a pillanatiság, Isten országát pillanatok alatt lehet elnyerni. Betegségük jelképezi a megbomlott társadalmat (bőrfelület, mint a test határa), tehát gyógyulásuk a társadalmi rendnek a helyreállítását is hozza magával. Jézus megérinti, őket tehát erőátvitellel gyógyítja meg, ill. a közösségbe való visszafogadás jelképes cselekedeteként is lehet értékelni.⁸³

Ha nemekre szeretnénk leosztani ezt a kategóriát, a legváltozatosabb és a legszínesebb történetek nőkhöz kapcsolódnak. A nők a családfenntartók, még ha szavuk nem is olyan jelentős. Ha ők elveszítik, az aktivitásukat a család szétesik. Erre legjobb példa Péter anyósának az esete (Mk 1,39-30, Mt 8,14-17, Lk 4,38-39). A láz, amely hatalmába kerítette (Lukácsnál egyenesen Láz nevű démon) megakadályozza abban, hogy el tudja látni feladatát. Amúgy is a lázat az ókorban nem, mint tünetet látták, hanem mint külön, igen veszélyes betegséget. Akár az epilepsziát (*morbus sacer*) is, misztikus betegségnek tartották (haláljósító állapot, víziók, jelenések, testen kívüli élmények kapcsolódnak hozzá). Rómában külön istennőként tisztelték, *Dea Febris* néven.⁸⁴ Jézus kézrátétellel (Lukácsnál exorcizmussal) meggyógyítja, így el tudja látni feladatát. Ezt támasztja alá az evangélisták megjegyzése, miszerint az asszony

82 PILCH: *Healing in the New Testament*. 128.

83 PILCH: *Healing in the New Testament*. 52; Vö. PORTER, J. R.: *Jézus Krisztus*. Budapest 1999, 94.

84 BENDEMANN: *'Many-coloured illness' (Mark 1,34)*. 108.

felgyógyulva szolgált nekik.⁸⁵

„A vakoknak a látást”

A szervezet az információk nyolcvan százalékát a szem segítségével szerzi. Ha a látás élménye megsérül vagy hiányzik, nehezen lehet pótolni. Így az sem meglepő, hogy az ókori ember Istentől származónak vélte. A világosság számukra nem a Naptól ered, hanem Isten külön teremtette (Ter 1,3). A világosság (mely gyakran az életet jelentette) az emberben élt, a szívben; az értelem központjában. Ez a belső világosság sugárzott ki a szemén keresztül, így voltak képesek látni. Jézus maga is a világ világossága János evangéliumban. A vak emberből csak sötétség áradhatott ki, nem meglepő, tehát az, hogy gyakran kapcsolták a vak embereket rontáshoz, valamint szemmel veréshez.⁸⁶ Mindez azért is van így, mert a szem a legfontosabb testtájhoz tartozik, amely a szem-szív tájéka.⁸⁷

Lukács számára is nagyon sokat jelent a vakság témája. Gyakran szerepel a lukácsi műben a vakság (Lk 5,34-42, 11,33-36, 18,35-43, 7,21-22, 4,18, ApCsel 28,23), amely egyik központi témája is lehetne.⁸⁸ Nála, de általában az evangélistáknál egy ilyen ember meggyógyítása (és általában a beteg meggyógyítása) a teljesség helyreállítását is jelenti. Lukácsnál kapcsolatban van azzal is, hogy mennyire képes valaki elfogadni Jézus küldetését. Ezt láthatjuk a Lk 4,18-19-ben és az ApCsel 28,23-28-ban. Ez a két részlet, mint egy keret fogja át a lukácsi művet.⁸⁹ Az is kiderül, hogy a vakság a legnagyobb betegség. Ennek legyőzésére jött Krisztus, az által, hogy megváltoztatja a szíveket a hit révén (szem-szív testtájék). Erre utal Keresztelő Jánosnak küldött üzenete, „vakok látnak, sánták járnak, leprások megtisztulnak, süketek hallanak” (Lk 7,22).

Ehhez hasonlólt láthatunk János evangéliumában, 9,1-41, ahol a vezetők elvetik Jézust, mint azt a személyt, aki világosságot hoz Jeruzsálembe (egy ünnep alkalmával tartózkodott itt). Mivel nem ismerték fel őt, mint a világosságot, „látó” vakokká váltak (9,39). Ebben a történetben jelenvalóvá válik az, hogy az első századi Palesztina lakói hiték, hogy a bűn és baj együtt jár (Lk 13,2). Ezt a nézetet erősíti meg a Talmud is (bSab 55A). Jézus azonban rámutat arra, hogy nem helyes az ilyen gondolkodásmód (9,3).

85 PILCH: *Healing in the New Testament*. 108-109.

86 PILCH: *Healing in the New Testament*. 133.

87 Három testtájat tudnánk elkülöníteni: száj-fül (kifejező készség), szem-szív (érzelme, gondolatok kifejezése) és végtagok (aktivitás). Vö. PILCH: *Healing in the New Testament*. 107.

88 PILCH: *The cultural dictionary of the Bible*. 74.

89 PILCH: *Healing in the New Testament*. 114-115.

Jézus ebben az esetben tipikus gyógyítóként jelenik meg. Sarat és nyálat használ a vak megkenéséhez, majd a Siloe tavába küldi, hogy lemossa. A nyál a legtöbb ókori kultúrában az igézés, szemmel verés ellen védett. Mai napig használt módszer a gonosz távol tartására a gyerekektől. Tacitus megemlíti, hogy Vespasianus is használta a gyógyításaiban.⁹⁰

A történet végén a vak ember Jézus követőjévé válik, ellenben az írástudókkal, akik éppen ellenkezőleg vakokká lesznek. Ebben a történetben, mint Jánosnál többször is a központi kérdés teológiai kérdés, mégpedig szabad-e szombaton gyógyítani.⁹¹ Szombat az a nap, amikor az Isten megpihent, sőt úgy tűnik, mintha minden szombaton megpihenne. Jézus lázad ez ellen, hiszen Isten nem pihen még szombaton sem, ép ellenkezőleg szombaton is munkálkodik. Így Jézus is tevékenykedik (ugyanazt a szót használja, amit a Septuaginta használ Isten működésére). Isten tevékenysége, pedig elsősorban a teremtés és a megváltás, melyet Jézus visz végbe.⁹² Látszik ebből is, hogy a János evangéliuma keletkezett utolsónak a négy evangélium közül, hiszen mély teológiai megfontolásokat tartalmaz.

„A foglyoknak a szabadulást”

Az első században elterjedt nézet volt, hogy a betegségeket démoni erők idézik elő. Ez a nézet, mint már említettük a babiloni fogság után alakult ki, a Kr. e. az ötödik és negyedik században.⁹³ Feledtük való uralom csak az angyalok tudományával volt lehetséges. Az angyalok tudományát, pedig csak egy szűk elit ismerte, a karizmatikus gyógyítók.⁹⁴ Jézus is ehhez a réteghez tartozhatott.

Hogy megismerjük a démonűzés praktikáját tudnunk kell, hogy Isten minden létforma fölött áll, csak vele kapcsolatban lehet beszélni gyógyulásról, a démonok rabságából való szabadulásról. A démonűző maga is kell, birtokolja Isten lelkét, ez is egy fajta megszállottság (lásd Jézus vitája a farizeusokkal, miszerint Belzebub segítségével űzi ki a démonokat, Mt 12,22-30). A megszállottság nem mindig feltételezi a gonosz jelenlétét (ApCsel 16,16-18). Ez a megszállottság, Isten ujjának, lelkének birtoklása leginkább kiemelkedik a lukácsi műben (Lk 1,35, 3,22, 4,1-3).⁹⁵

90 PILCH: *Healing in the New Testament*. 134; Vö. VERMES: *A zsidó Jézus*. 97.

91 A későbbi rabbinikus irodalomban, azonban megjelenik az orvoslás, mint olyan tevékenység, amely nem szegi meg a szombat napi tilalmat (bYoma 85A). Viszont ez csak a későbbi letisztázódása az első századi vitáknak.

92 PILCH: *Healing in the New Testament*. 129-130.

93 VERMES: *A zsidó Jézus*. 83.

94 VERMES: *A zsidó Jézus* 84.

95 PILCH: *The cultural dictionary of the Bible*. 76.

A démontól való megszállottság a teljes embert érint (test, lelek, szellem), ezért is viselkednek önmagukból kikelve ezek az emberek. Ilyen például a gadarai megszállott esete, aki sírboltokban lakott, kövekkel ütötte, verte magát és meztelenül járt (Mk 5,1-20, Mt 8,28-34, Lk 8,26-39). Vagy a megszállott gyermek meggyógyítása esetén látható, a gyermek önkívületi állapotban van, rángatózik, „tűzbe és vízbe kergette” a lélek (Mk 9,14-28, Mt 17,14-21, Lk 9,37-42).

A megszállott gyermek esete jól mutatja, mennyire különböző módokon gondolkodunk. Számunkra talán egyértelmű, hogy itt epilepsziáról beszélhetünk. Ezt az ókorban szent betegségnek tartották (*morbus sacer*) és a holddal hozták összefüggésbe (Máténál is szerepel a holdkórosság, mint a baj megnevezése). Maga az elnevezés is utal, hogy epilepszia kapcsolatban állhat azzal, hogy egy idegen lélek kerítette hatalmába az embert.⁹⁶ Az az adat, mi szerint ebben az esetben epilepsziáról beszélhetünk egy etikus adat, hiszen a kórra (disease) mutat rá; ez a mai kor emberének a felfogása. Viszont az első századi zsidó embernek ez holdkórosság volt, ami viszont emikus adat, tehát a betegség (illness) áll a középpontba, melynek okozója egy démon.

Ezek az esetek valóban betegségek, de nem mai értelemben vett betegségek. Mindaz, amit mai orvostudomány eredményeiként vetítünk bele a Szentírásba annyiban helytelen, hogy nem tükrözi a kor emberének gondolatvilágát. Itt a betegség fő oka a démonok támadása, azok uralma alá való kerülés. Ha viszont uralmuk alá került az illető, már nincs közösségben Istennel, ez okozza a legnagyobb problémát. A démon megszállottság egyetlen járható gyógymódja, a közösség helyreállítása Istennel.⁹⁷

Jézus pusztá szavával űzi ki a démonokat (Mk 9,25, Mt 8, 32, Lk 4,35.38). Nem volt egyedül ezzel a képességgel. Azonban mástól eltérően nem valaki más nevében (pl. Salamon) űzi ki a démont, hanem saját nevében („Miféle beszéd ez? Akkora hatalma és ereje van, hogy még a tisztátalan lelkeknek is tud parancsolni”; Lk 4,36). Amint már említettük gyakori volt a gyógynövényekkel és gyűrűvel történő exorcizmus (rabbi Eleazár esete). A démon távozásakor jelt adtak, hogy az illető megszabadult („mintha halott volna” Mk 9,26, vizes edény felborítása). A démonűzés széleskörű elterjedésre vall, annak ellenére, hogy a hivatalos szervek, nem nyilatkoztak egyértelműen sem ellene, sem mellette; a rabbinikus irodalom hallgatólagosan megtűrte.

96 LEVY, Jerrold E.: *Epilepsy*. In: *The Cambridge historical dictionary of disease*. (szerk. Kenneth F. Kiple) Cambridge 2003, 116-119.

97 PILCH: *The cultural dictionary of the Bible*. 76.

Fentebb felsorolt három csoportosítás, egyfajta taxonómiát képez Jézus gyógyító tevékenységének. Szervesen kapcsolódik, hozzá a három testtáj szimbolikus értelmezése is, hiszen egy bizonyos betegség egy bizonyos testtáját támad meg és ez által teszi az embert képtelenné a közösségi életre, valamint arra, hogy kapcsolatot tartson Istennel. Jézus ezekben a leírásokban helyreállította a kapcsolatot nem csak a közösséggel, hanem Istennel is. Viszont ha ez megtörtént eljött *Isten országa*. Nem viszonylagos béke egy birodalom területén (lásd római császárkultusz), hanem sokkal több: a mindenség megnyilvánulása látható módon, mely kategorikus választ igényel. Így a gyógyítás és ördögűzés történetek az Újszövetségben szerves részét képezik Jézus tanító munkásságának, ill. az Isten országának a meghirdetésében.

Befejezés

Jézus csodákat tett.⁹⁸ Csodái, pedig jelek voltak. Jelek arra vonatkozólag, hogy Isten uralma már eljött közénk. Tehát szerves részét képezik a jézusi tanításnak. Viszont nagyon sokáig apologetikus jelleget kölcsönöztünk nekik, mint olyan természetfeletti beavatkozás a természet folyamába mely Isten nagyobb dicsőségét hirdeti, kiszakítva keletkezésének környezetéből, viszont épp ez zavar össze bennünket. Például számunkra egyértelmű, hogy az epilepsziás gyermek örökre megszabadult rabságából, de nem ez volt az általános nézet. Valószínűleg (ha orvosilag nézzük) tovább szenvedett a betegségében, akár csak Péter anyósa, aki ismét megbetegedhetett. Ők örültek annak, hogy Jézus pillanatnyilag is helyre állította a kapcsolatukat az Istennel. Nem is a gyógyuláson van a hangsúly. A csodaelbeszélések gyakran végződnek azzal, hogy „menj, és ne vétkezz többé” valamint „hited meggyógyított”. A gyógyítás tehát hitet és megtérést követel, azaz közösséget Istennel. Viszont ha az egyén közösségben van Istennel, akkor már könnyebb a szenvedést is elviselnie.

Az szenvedő ember archetípusa Jób. Jób is a szenvedés valamint a betegség eredetére kereste a választ. Isten kérdéseket tett fel annak érdekében, hogy rájöjjön Jób, Isten nem úgy működik, ahogy azt mi el tudjuk képzelni. Ezt erősíti meg Jézus is gyógyításai során. Elsősorban Istennel kell helyre állítani a közösséget, és csak ez után várhatunk jobbulást.

98 DH. 3034.

Bibliográfia

Primér források

Ószövetségi és Újszövetségi Szentírás. Budapest (Szent István Társulat) 2006.

The Babylonian Talmud. ford. Jacob Neusner, Peabody 2005.

Másodlagos irodalom

ADAMS, Linda Kinsley: *Emic/Etic.* In. *Folklore; an encyclopedia of beliefs, customs, tales, music and art.* (szerk. Thomas A. Green) Santa Barbara 1997.

BAER, Hans A.–SINGER Merill–SUSSER Ida: *Medical anthropology and the world system.* Westport 2003.

BECKER, Michael: *Miracle tradition in the early Rabbinic Literature: some questions on their pragmatics.* In. *Wonders never cease: the purpose of narrating miracle stories in the New Testament and its religious environment.* (szerk. Michael Labahn, Bert Jan Lietaert Peerbolte) London 2006.

BENDEMANN, von Reinhard: *'Many-coloured illness' (Mark 1,34): on the significance of illness in the New Testament therapy narratives.* In. *Wonders never cease: the purpose of narrating miracle stories in the New Testament and its religious environment.* (szerk. Michael Labahn, Bert Jan Lietaert Peerbolte) London 2006.

BOEFT, Jan den: *Asclepius healings made known.* In. *Wonders never cease: the purpose of narrating miracle stories in the New Testament and its religious environment.* (szerk. Michael Labahn, Bert Jan Lietaert Peerbolte) London 2006.

DENZINGER, Heinrich, HÜNERMANN, Peter (szerk.): *Hitvallások és az Egyház Tanítóhivatalának megnyilatkozásai.* Budapest 2004.

DURANTI, Alessandro: *Linguistic anthropology.* Cambridge 1997.

FALEY, Roland J. (TOR): *Leviták könyvé.* In. *Jeromos Bibliakommentár I.* (szerk. R. E. Brown, J. A. Fitzmyer, R. E. Murphy) Budapest 2002.

GNILKA, Joachim: *A názáreti Jézus.* Budapest 2001.

HARDEN, Anita (szerk.): *Applied health research manual.* Amsterdam 2001.

HEGYI Dolores: *Polis és vallás - Bevezetés a görög vallástörténetben.* Budapest 2002.

KINNEY WILLIAMS, Jean: *Empire of ancient Greece.* New York 2005.

- KOSKENNIEMI, Erkki: *The function of miracle stories in Philostratus' Vita Apollonii Tyanensis*. In. Wonders never cease: the purpose of narrating miracle stories in the New Testament and its religious environment. (szerk. Michael Labahn, Bert Jan Lietaert Peerbolte) London 2006.
- LEVY, Jerrold E.: *Epilepsy*. In. The Cambridge historical dictionary of disease. (szerk. Kenneth F. Kiple) Cambridge 2003.
- LURKER, Manfre: *Aesculapios*. In. The Routledge dictionary of gods, goddesses, devils and demons. (szerk. Manfred Luker) London 2004.
- LURKER, Manfred: *Asclepios*. In. The Routledge dictionary of gods, goddesses, devils and demons. (szerk. Manfred Luker) London 2004.
- McKENZIE, John L.: *Az ószövetségi gondolkodás elemei*. In. Jeromos Bibliakommentár III. (szerk. R. E. Brown, J. A. Fitzmyer, R. E. Murphy) Budapest 2002.
- MEUNIER, Mario: *Apollonios din Tyana*. București 2001.
- NORTH, Robert (SJ): *Krónikák első és második könyve*. In. Jeromos Bibliakommentár I. (szerk. R. E. Brown, J. A. Fitzmyer, R. E. Murphy) Budapest 2002.
- PILCH, John J.: *Healing in the New Testament – Insights from Medical and Mediterranean Anthropology*. Minneapolis 2000.
- PILCH, John J.: *The cultural dictionary of the Bible*. Collegeville 1999.
- PORTER, J. R.: *Jézus Krisztus*. Budapest 1999.
- RIEMER, Urilike: *Miracle stories and their narrative intent in the context of the ruler cult of classical antiquity*. In. Wonders never cease: the purpose of narrating miracle stories in the New Testament and its religious environment. (szerk. Michael Labahn, Bert Jan Lietaert Peerbolte) London 2006.
- SCHREINER, Josef: *Az Ószövetség teológiája*. Budapest 2004.
- SINGER, Merill–BAER Hans A.: *Introducing medical anthropology*. Lanham 2007.
- SKOLNIK, Fred–BERENBAUM, Michael (szerk.): *Encyclopaedia Judaica XIII*. Detroit, 2007.
- SOBO, Elisa J.: *Theoretical and applied issues in cross-cultural health research – Key concepts and controversies*. In. Encyclopedia of medical anthropology – Health and illness in the world cultures, (szerk. Melvin Ember) vol. 1. New York 2004

VANYÓ László: *Az ókeresztény egyház és irodalma*. In. Ókeresztény írók I. (szerk. Vanyó László) Budapest 1988.

VANYÓ László: *Eusebios egyháztörténete*. In. Ókeresztény írók IV. (szerk. Vanyó László) Budapest 1983.

VERMES Géza: *A zsidó Jézus*. Budapest 2005.

WENER, Keneth: *Leprosy*. In. MedlinePlus – Trusted health Information for you.
<http://www.nlm.nih.gov/medlineplus/ency/article/001347.htm> letöltés ideje 2009-04-16.

Függelék

I. táblázat. Az öt alapprobléma a kultúrák értékeinek a tanulmányozására.

Probléma	Válaszok		
Emberi tevékenység módja	lét	lenni	cselekedni
Interperszonális kapcsolatok	kollaterális	lineális	individual -ista
Időfelfogás	múlt	jelen	jövő
Kapcsolat a természettel	része a természetnek	harmonikus kapcsolat	uralni
Emberi természet megítélése	jó és gonosz keveréke	gonosz	jó

II. táblázat. Etikusz és emikus perspektíva közti különbségek.

Etikus	Kór (disease)	Orvostudományi megközelítés, az okra irányulva.
Emikus	Betegség (illness)	Szociokulturális nézet, a szimptomák, osztályozás, szociális értelmezés áll a középpontba.